

ВІДКРИТИЙ БОГОСЛОВСЬКИЙ СЕМІНАР «ПРЕОБРАЖЕННЯ: БІБЛІЙНИЙ НАРАТИВ І ОНОВЛЕННЯ ТВОРІННЯ»

19 серпня 2020 р. відбувся відкритий богословський семінар Східноєвропейського інституту теології, присвячений осмисленню преображення Христа. У вітальному слові керівник семінару Роман Соловій підкреслив сотеріологічне значення події у східнохристиянській традиції.

Першу доповідь на тему «Історико-текстуальні особливості наративу преображення» виголосив український біблеїст Тарас Дятлик. Дослідник зосередився на порівняльному аналізі євангельського наративу, записаного у Матв.17:1-9, Марк.9:1-20, Лук.9:28-43, та продемонстрував особливості вживання ключових слів у тексті грецького оригіналу синоптиків («слава», «страх», «Син Людський», «смерть»). Доповідач вказав на Мат.17:2 та Марк 9:8, як на можливі різночитання, доповідач відкинув припущення про наявність пізніх інтерполяцій тексту. Провівши риторичний аналіз фрагментів, Т. Дятлик підкреслив, що завершення наративу Преображення відбувається в описі зцілення одержимого, через протиставлення невір'я «народу» та віри «одного чоловіка». Під час обговорення доповіді православний богослов А. Шиманович, нагадав про позицію Крістофа Штенборга, за яким у преображенні була відкрита слава, притаманна цілісній природі Христа, але яка постійно знаходилась під покровом немічі людської плоті.

Від рефлексії за мотивами євангельського богослов'я слухачі перейшли до презентації концепції біблійного богослов'я у темі «Преображення Христа, як есхатологічний прототип преображення людства в богослов'ї Павла», яку підготував декан Запорізької біблійної семінарії Володимир Горбенко. Конструюючи контекст доповіді, оповідач змалював різні богословські відтінки преображення («обоження», «поклоніння», «служіння» та інше) та детально змалював методологічні особливості різних шкіл біблійного богослов'я. Кульмінацією доповіді стало практичне застосування моделі «Історії Викуплення та світоглядна історія» Н. Т. Райта до виявлення типологічних паралелей між Ізраїлем, Христом та Церквою. Продемонструвавши, що преображення Мойсея вказує на преображення Господа, яке у свою чергу свідчить про шлях преображення Церкви через наслідування Христа, доповідач підкреслив, що головні моменти служіння Ісуса Христа (Хрещення, Преображення, Смерть, та Воскресіння) стають осьовими подіями в історії людства.

В. Горбенко підкреслив, що усі хрещені в Ісуса Христа стають охопленими Духом Святим, який перебуває у віруючих і через якого християни занурюються в історію Ісуса Христа і, перебуваючи під впливом Його жертвовної смерті, проходять процес Преображення. У типології Павла, Христос є прототипом викупленого людства, який є більше, ніж моральним прикладом, адже Його історія має силу преображення у житті християн і залучає до себе весь Світ. Доповідач наголосив, що основа богослов'я Апостола Павла – містична єдність із Ісусом Христом яка

проявляється христоморфному житті. Тому, Павло закликає читачів усвідомити себе «співпричетними», тобто усвідомити себе частиною тієї ж самої історії Викуплення світу, яка сталася «тоді» і відбувається «сьогодні», коли віруючі перебувають в Ісусі Христі. Запропоновану модель можна використовувати як метафору для прояснення участі християн в історії Викуплення. Через занурення в історію Ісуса Христа, віруючі намагаються йти за Ним через хрещення, скорботу, смерть, та Воскресіння. Таким чином, преображення Ісуса Христа, стосується всіх, хто в Ньому. З цієї причини усі християни очікують на есхатологічне преображення (згідно Об'явл.21-22 рр.) як прояв нової дійсності.

У наступній доповіді на тему «Світло від світла різниться: основні контури вчення Палами про нетварне фаворське світло» слухачі перейшли від біблійного до історичного богослов'я. Викладач Одеської богословської семінарії В'ячеслав Герасемчук розкрив тему методики богопізнання містичного богослов'я Східної Церкви, як частини вчення про Божу природу. Надавши класичні визначення ісихазму та описавши особливості його аскетичної практики, автор зосередився на історико-богословському аналізі антиномій Григорія Палами (1296-1359). Згідно з вченням «паламістів», «Фаворське світло» не є «над-сутністю» Бога, бо вона є невидимою і недотичною. Адже згідно з Писанням, «Бога не бачив ніхто і ніколи», таким, яким Він є «по-суті». Містично, природна слава «над-сутнісної суті», нероздільної з нею, відбувається у явленні людинолюбства Божого особам із очищеним розумом. Ісихасти не визнають «Фаворське світло» лише як раціональне осягнення, позбавляючи слово «світло» будь-якого реального змісту, зводячи вчення до алегорії.

Поняття «нестворене світло», у містичному богослов'ї, виступає як один з образів розкриття Бога в Світі; як прояв «нествореного у створеному» чи як невимовна Божя слава і краса. Для містиків «Фаворське світло» є однією із численних енергій властивих Богу і є вічним, незмінним, немерехтливим і негасимим. Для іихастів практика бачення «нествореного світла» не є результатом людських зусиль, а проявом синергії Бога та людини, адже у баченні цього світла приймають участь очі розуму, а не помисел, між якими існує непереборна прірва. У доповіді був підкреслений зв'язок вчення «про Божественне світло» із теоестетикою, де споглядання справжньої краси Божої – це найбільш цінне прозріння Г. Палами, у пізнанні таємниці Божества. Підсумовуючи, Вячеслав Герасимчук зазначив, що «Фаворське світло» можливо споглядати лише преображеним розумом, воно було явлене учням які очистили своє серце. Православний богослов Андрій Шиманович позитивно оцінив якість запропонованого матеріалу, що свідчить про якісний розвиток міжконфесійного діалогу в Україні і зростаюче бажання взаємного пізнання різних духовних традицій.

Четверта доповідь «Преображення людини та Світу як есхатологічна перспектива у творах художньої літератури (Дж. Толкін, Д. Мільтон, Т. Моррісон)» перевела увагу слухачів від глибин історичного богослов'я до викликів сучасного богослов'я культури. Мета виступу богослова та філолога Артема Перкова полягала в аналізі ідей Р. Толкіна, Д. Мільтона, та Т. Моррісон з метою виявлення зв'язку між ними та есхатологічною перспективою Нового Заповіту.

Аналізуючи концепт «зла» у названих творах, доповідач доводить, що маючи різні підходи до зображення реальності, всі згадані твори формулюють Надію на майбутню тотальну зміну Світу. У творі Д. Мільтона «Втрачений Рай» (1667), реконструюється криза Адама після, який пізнав життя у двох Світах (у Раю та у Світі). Царювання Месії визначається як кінцева мета розвитку есхатології у Світі, який «тільки починається». У поемі Д. Мільтона Адам помирає сповнений надії на відновлення Раю, що актуалізує цей твір для сучасного читача, несучи надію на есхатологічне преображення людини. За словами Дж. Толкіна, «Володар перстнів» - глибоко католицький твір, що розкриває вічні питання (смерті та безсмертя). Конструюючи есхатологічні ідеї, Дж. Толкін змальовує тайну любові до Світу, що володіє серцями доброї раси, приреченої втратити його; та зображує тугу за майбутнім Світом, який вони ще не знають, не бачили і не можуть собі його уявити, але відчуття цього грядущого Світу вже присутнє. Маючи таке відчуття, добра раса приречена залишатись у цьому Світі, поки не завершиться його історія. Особливої уваги потребує твір «Сільмаріліон» який пояснює генезис Середземелля, та природу протистояння між Еру-Ілватаром та Мелькором (добрим та злом). На думку А. Перкова, опис поразки Гендальфа Сірого вогняним демоном-барлогом, його очевидна загибель у прірві і преображення у Гендальфа Білого – є прямою алюзією до Євангельських подій розп'яття, сходження в пекло та Воскресіння Христа.

«Пісня Соломона» Тоні Морісон розкривають тему пошуку себе, єдності із історією роду та туги за Світом з іншої реальності. В основу твору покладена історія родини дояра Деда, та його діда Соломона, звільненого із рабства. Криза ідентичності головного героя, який бачить зло у собі, підсилюється усвідомленням його фізичних вад, а вихід із кризи вказаний у віднайденні племінної самоідентифікації. Ця ідея перегукується із концепцією книги Об'явлення про «упокорення перед Богом всіх племен та народів». Важлива есхатологічна ідея твору про те, смерть – це найбільш неприродне, що може існувати у світі, узгоджується із тугою мільтонівського Адама, який теж бачив нераціональність смерті. Спільне для трьох авторів – туга за іншим Світом, якого неможливо досягнути самому. А. Перков завершив виступ нагадуванням тези Д. Бонгхоффера про те, що світ дорослішає, і відмовляється від релігійної мови, до якої ми звикли. Але через аналіз літературних творів, читачі повертаються до старих ідей туги за «Іншим Світом», сповненням Надії.

У заключному слові Роман Соловій подякував учасникам та узагальнив ключові ідеї семінару, спрямованого розвиток діалогу богослов'я із контекстом сучасної культури.

Інформацію підготував Віталій Гура

Надійшла до редакції / Received 12.10.2020

Прийнята до публікації / Accepted 20.10.2020